

อันเนื่องมาด้วยเรื่องของกลุ่มประเทศต่าง ๆ

น.ต.หญิง นภัสจันทร์ วีระประจักษ์
อาจารย์ฝ่ายศึกษา โรงเรียนนายเรือ

ในปัจจุบันเมื่อเราอ่านข่าวจะเห็นหัวข้อข่าวกล่าวถึงกลุ่มประเทศ เช่น ประเทศในซีกโลกเหนือ (The Global North) ประเทศในซีกโลกใต้ (the Global South) ประเทศโลกที่หนึ่ง (First World) หรือประเทศโลกที่สาม (Third World) หรือในเนื้อหาข่าวจะกล่าวถึง “ซีกโลกเหนือสังวัตซินหวัด ๐๙ กว่า ๑๐๐๐ ล้านโดส” หรือ “การพัฒนาระหว่างประเทศและประเทศซีกโลกใต้ใน ศตวรรษที่ ๒๑” หรือ “มาเลเซียก้าวสู่ 'ประเทศโลกที่หนึ่ง' ตามวิสัยทัศน์ ๒๐๒๐” หรือ “ประเทศโลกที่สามกำลังเผชิญกับปัญหาความอดอยาก” ชื่อที่เรียกกลุ่มประเทศเหล่านี้ อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความสับสนได้ว่าพูดถึงเรื่องอะไร

เมื่อเราดูแผนที่โลกจะเห็นว่า เส้นศูนย์สูตร (Equator) แบ่งโลกออกเป็นสองส่วนคือ ซีกโลกเหนือ และซีกโลกใต้ทำให้คนส่วนใหญ่เข้าใจว่าประเทศในซีกโลกเหนือ (Northern Hemisphere) คือประเทศที่อยู่เหนือเส้นศูนย์สูตร และประเทศในซีกโลกใต้ (Southern Hemisphere) คือประเทศที่อยู่ใต้เส้นศูนย์สูตร ซึ่งก็เป็นความเข้าใจในทางภูมิศาสตร์ ทว่าในทางรัฐศาสตร์เมื่อพูดถึงประเทศในซีกโลกเหนือจะมีความหมายต่างออกไป คือหมายถึงประเทศที่มีความมั่งคั่งซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ทางซีกโลกเหนือ ยกเว้นประเทศออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ที่ตั้งอยู่ในซีกโลกใต้แต่ถูกจัดเป็นประเทศในซีกโลกเหนือ ในทางตรงกันข้ามประเทศในซีกโลกใต้จะหมายถึงกลุ่มประเทศยากจนหรือประเทศที่มีการพัฒนาน้อยกว่าประเทศเหล่านั้น

ในทางทฤษฎีนั้น Charles Kegley และ Gregory Raymond (๒๐๐๕) กล่าวว่า ประเทศในซีกโลกเหนือ และประเทศในซีกโลกใต้มีความแตกต่างกันใน ๔ มิติ คือในด้าน การเมือง เทคโนโลยี ความมั่งคั่ง และประชากร ประเทศในซีกโลกเหนือประกอบไปด้วยรัฐที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีการประดิษฐ์ทางเทคโนโลยี มีความมั่งคั่ง และมีประชากรที่อยู่ในวัยทองเป็นจำนวนมากอันเนื่องมาจากมีระบบสาธารณสุขและการแพทย์ที่ดี ซึ่งปัจจัยทั้งสี่ประการนี้มีความแตกต่างกันมากในประเทศในซีกโลกใต้ ในบางประเทศมีลักษณะที่คล้ายกับประเทศในซีกโลกเหนือ แต่ไม่มีประเทศใดมีองค์ประกอบครบทั้ง ๔ ด้าน สำหรับประเทศไทยนั้นถูกจัดไว้ในกลุ่มประเทศในซีกโลกใต้

มีคำถามว่าอะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างประเทศในซีกโลกเหนือ และประเทศในซีกโลกใต้? การวิเคราะห์ระดับโลกอาจวิเคราะห์ได้ว่า เกิดจากการแสวงหาอาณานิคมสองระลอก ระลอกแรกเมื่อ ปลายศตวรรษที่ ๑๕ โดยดัตช์ (เนเธอร์แลนด์), อังกฤษ, ฝรั่งเศส, โปรตุเกส และ สเปน ประเทศเหล่านี้มีพลังอำนาจทางทะเล ระลอกนี้ได้รับการส่งเสริมจากลัทธิพาณิชย์นิยม (Mercantilism) ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในระบบระหว่างประเทศในอดีตที่รัฐออกมาแสวงหาสินค้ามีค่าเพื่อแสวงหาอำนาจและสิ้นสุดลงในศตวรรษที่ ๑๘ เมื่อจักรวรรดินิยมล่มสลาย ทำให้ลัทธิพาณิชย์นิยมลดบทบาทลง แต่แนวคิดของ Adam Smith เรื่องมือที่มองไม่เห็น (ที่เชื่อว่า แม้เมื่อมนุษย์จะแสวงหาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว หากที่สุดแล้วจะมีมือที่มองไม่เห็นมาจัดการให้กลายเป็นสาธารณประโยชน์ และผลประโยชน์ของชาติ ไม่ว่าจะบุคคลผู้นั้นตั้งใจหรือไม่) และความมั่งคั่งของชาติ มีบทบาทมากขึ้น ปัจจุบันการแสวงหา

ทองคำ หรือวัตถุมูลค่าตามแบบลัทธิพาณิชย์นิยมได้หมดลงไปแล้วแต่กลับมีแนวความคิดเรื่อง พาณิชยนิยมใหม่ (Neo-Mercantilism) เป็นเวอร์ชันใหม่ แนวคิดพาณิชยนิยมใหม่ เน้นให้รัฐบาลออกกฎระเบียบทางการค้าเพื่อเพิ่มผลประโยชน์ของรัฐ และความมั่นคง หลักใหญ่คือ การอยู่ดีกินดีของชาติเมื่อเทียบกับชาติอื่น รัฐมีบทบาทเกี่ยวกับการแสวงหาอำนาจในนามของประเทศของตน จากความคิดที่ว่า เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศเป็นสนามรบของรัฐในการแสวงหาอำนาจ ซึ่งเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศเป็นเกมที่มีผู้ชนะและผู้แพ้ Zero-sum Game, Win-lost Situation โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเป้าหมายของนโยบายทางเศรษฐกิจคือ การได้ผลกำไรจากการเพิ่มการส่งออกและลดการนำเข้า หนทางที่นำไปสู่เป้าหมายดังกล่าวคือ การกีดกันทางการค้า ในรูปกำแพงภาษี และ ที่ไม่ใช่ภาษี เช่น โควตา มาตรฐานสินค้า เป็นต้น รัฐต่าง ๆ จะรับเอาแนวคิดแบบพาณิชยนิยมใหม่มาใช้มากน้อยต่างกัน

ระลอกที่สองระหว่างปีคริสต์ศักราช ๑๘๗๐-๑๘๑๘ มีการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น เรือกลไฟ การสร้างทางรถไฟ การแพทย์ที่ทันสมัย ทำให้จักรวรรดินิยมระลอกใหม่เกิดขึ้น มหาอำนาจในยุโรปจึงตัดสินใจที่จะสำรวจและทำให้ทวีปแอฟริกา มีความ ศิวิไลซ์ ปีคริสต์ศักราช ๑๘๘๕ มีการประชุมที่กรุงเบอร์ลิน (Berlin Conference) กษัตริย์ลีโอบอลที่สอง (Leopold II) ของเบลเยียม สามารถโน้มน้าวให้ ฝรั่งเศส และเยอรมนี (ภายใต้การนำของบิสมาร์ค) เชื่อว่า การค้ากับแอฟริกาเป็นผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสามประเทศ เพราะทวีปแอฟริกา มีทรัพยากรที่เป็นที่ต้องการเช่น ทอง เพชร ยางพารา ซา ผืน และ ทาส เป็นต้น ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เบลเยียม โปรตุเกส อิตาลี ต่างก็แบ่งกันว่าประเทศไหนจะได้ทวีปแอฟริกาส่วนไหน ประเทศเบลเยียมซึ่งเป็นประเทศเล็ก ๆ ในยุโรปสามารถครอบครองประเทศคองโกซึ่งเป็นประเทศใหญ่ทางตอนกลางของทวีปแอฟริกาได้ และกษัตริย์ลีโอบอลที่สอง ได้ว่าจ้างนายเดวิด ลิฟวิงสโตน (David Livingstone) มาเป็นผู้บุกเบิกทวีปแอฟริกา

ในปัจจุบันถึงแม้ว่าจะไม่มีการล่าอาณานิคม แต่ยังมี การดูดทรัพยากรจากประเทศชายขอบ (Periphery) โดยประเทศแกนกลาง (Core) ซึ่งประเทศในซีกโลกใต้พบว่าประเทศของตนเป็นรัฐชายขอบ แม้ว่าบางประเทศจะเป็นประเทศที่มีทรัพยากรที่มีค่า เช่น ทองคำ เพชร แต่ไม่สามารถใช้ทรัพยากรของตนในการพัฒนาประเทศได้ ในทางกลับกันประเทศในซีกโลกเหนือที่ไม่มีทรัพยากรมีค่ากลับเป็นประเทศที่อยู่ตรงแกนกลาง สามารถใช้การบริหารจัดการดึงดูดทรัพยากรจากประเทศชายขอบมาใช้ และสร้างความต้องการในระดับโลกให้ต้องการสินค้าของตนได้ ยกตัวอย่างเช่น ฝรั่งเศสมีไวน์ อิตาลีมีน้ำมัน มะกอกกับมะเขือเทศ เป็นต้น การไม่มีการกระจายอำนาจและความมั่งคั่งนั้นเป็นปัญหาสำคัญของกลุ่มประเทศในซีกโลกใต้ ก่อให้เกิดปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียมกัน ชีวิตของคนในประเทศซีกโลกเหนือก็ต่างจากซีกโลกใต้ เมื่อเร็ว ๆ นี้มีแผ่นดินไหวขนาด ๗.๕ ริกเตอร์ที่ประเทศเฮติและนิวซีแลนด์ หลังจากนั้นเพียงสามวัน ประเทศนิวซีแลนด์สามารถบริหารจัดการให้ประเทศกลับคืนมาใหม่ ประเทศเฮติไม่สามารถทำได้

ประเทศในซีกโลกเหนือหรือประเทศที่พัฒนาแล้วเหล่านี้บางทีก็ถูกเรียกว่าประเทศโลกที่หนึ่ง ซึ่งใช้เรียกประเทศที่มีความมั่งคั่งและมีการปกครองในระบบประชาธิปไตย เช่น ประเทศยุโรปตะวันตก อเมริกาเหนือ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ตรงกันข้ามกับประเทศโลกที่สองซึ่งปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์และมีระบบเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์ และประเทศโลกที่สามซึ่งเป็นกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และเป็นประเทศกำลังพัฒนา แต่คำว่าประเทศโลกที่หนึ่ง และประเทศโลกที่สอง และ สาม ที่แบ่งตามระบอบการปกครองนั้นดูจะล้าสมัยเพราะว่าประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์หลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตนั้นเหลือน้อยมาก เช่น คิวบา เกาหลีเหนือ และลาว เป็นต้น ในปัจจุบันประเทศโลกที่หนึ่ง สอง สาม และสี่นั้น ดูตามระบบเศรษฐกิจเป็นสำคัญ สำหรับคำว่าประเทศโลกที่สี่เป็นคำศัพท์ใหม่ ใช้เรียกชนกลุ่มน้อยที่มีความเป็นอยู่ที่แยกตัวออกจากสังคมโลก หาของป่า หรืออาจทำเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แต่เป็นชาติ (Nation) ที่ไม่มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง

ตามอนุสัญญามอนเตวิเดโอ ปี ค.ศ.๑๙๓๓ มาตรา ๑ ได้กำหนดองค์ประกอบของรัฐ (State) ว่ามีดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย ในทางปฏิบัติรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ต้องได้รับการรับรองจากรัฐอื่นด้วย โดยทั่วไปจะใช้การรับรองโดยการเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ส่วนคำว่ารัฐชาติ (Nation State) เป็นรัฐที่ก่อตั้งจากการรวมชนชาติ (Nation) เข้าด้วยกัน อาจมีชนชาติเดียว (Homogeneous) เป็นหลักในประเทศ เช่น ประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น หรือ โปรตุเกส หรือมีหลากหลายชนชาติ (Heterogeneous) เช่น สหรัฐอเมริกา และยังมีคำว่าชาติที่อยู่ในหลายรัฐ (Many State Nation) อันหมายถึงชนชาติเดียวกันที่อยู่กระจัดไปหลายรัฐ เช่น ชาวเคิร์ด (Kurd) ที่อาศัยใน อิหร่าน อิรัก ซีเรีย ตุรกี เลบานอน อาร์เมเนีย และอาเซอร์ไบจาน ที่พยายามจะก่อตั้งประเทศเคอร์ดิสถาน (Kurdistan) แต่ไม่สำเร็จ หรือในเมืองไทยเราก็มีชนกลุ่มน้อยเช่นชาวเขาเผ่าแม้ว เผ่ากระเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในประเทศจีน พม่า ไทย ลาว เป็นต้นชนกลุ่มน้อยพวกนี้อาจเรียกตัวเองได้ว่าเป็นประเทศโลกที่สี่เพราะเข้าลักษณะข้างต้น แต่คำว่าประเทศโลกที่สี่จะไม่สามารถใช้ได้กับชาวเคิร์ดที่ชีวิตความเป็นอยู่ไม่ได้อยู่แบบเกษตรกรรม ดั้งเดิมหรือหาของป่า

ปัจจุบันบทบาทของประเทศโลกที่สี่มีมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกชนพื้นเมือง (Indigenous People) ซึ่งเป็นพวกชนเผ่า “อินูอิต” (Inuit) ที่กระจัดตัวอยู่บริเวณคาบสมุทรอาร์กติก อยู่ในประเทศแคนาดา เดนมาร์ก ฟินแลนด์ ไอซ์แลนด์ นอร์เว สวีเดน รัสเซีย และสหรัฐอเมริกา (อะแลสกา) สามารถรวมกลุ่มที่เรียกว่า Arctic Council จัดการประชุมระดับนานาชาติเพื่อเรียกร้องสิทธิในการอนุรักษ์ธรรมชาติและอนุรักษ์วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเอาไว้

จะเห็นได้ว่าชื่ออันนี้มีส่วนสำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจในความหมายที่แฝงอยู่ในนั้น อีกไม่นานประเทศจีนซึ่งอยู่เหนือเส้นศูนย์สูตรอาจสามารถถูกจัดเข้ากลุ่มประเทศในซีกโลกเหนือ ประเทศมาเลเซีย อาจถูกจัดว่าเป็นประเทศโลกที่หนึ่งเหมือนสิงคโปร์ จะเห็นได้ว่าคำนิยามเกี่ยวกับกลุ่มประเทศเหล่านี้มีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงสมาชิกอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสถานภาพของประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป

อ้างอิง

Goldstein, Joshua S. **International Relations.** (New York: Longman, ๒๐๐๕.)

Hochschild, Adam **King Leopold's Ghost: A Story of Greed, Terror, and Heroism in Colonial Africa** (New York: Mariner Books, ๑๙๙๘.)

Kegley, Charles W. & Raymond, Gregory A. **The Global Future: A Brief Introduction to World Politics,** (Belmont, CA: Wadsworth, ๒๐๐๕.)

www.arctic-council.org